

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΙΔΡΥΤΗΣ, ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1948

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^{ΙΑ} Α.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
38 - ΟΔΟΣ ΤΣΟΡΤΣΙΑ - 38
ΑΘΗΝΑΙ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΑΘΗΝΑ 2008

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ 1948

ΦΩΤΗ ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ

Στην αγαπητή Κολώνα

*Τ' ανόστημά σου το τρανό και της χοντρές κοκκάλες
θαράζω, καθώς κοίτασαι ξεπλωταριά μπροστά μου.
Μα είναι μεγάλη φαίνοσαι από της όρθης της Ελλάς,
αγαπεί ουκείνεσσαι, γιατί κανείς πριν πάσχει χάμου
νικητής, σωστό το μέτρο του να δείξω δε μπορεί.*

25 Μαΐου 1914 Γκι. Τζουρτζου

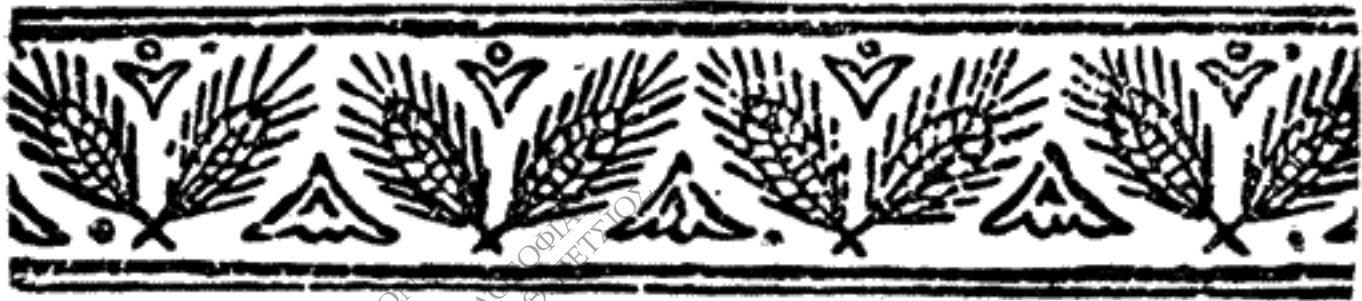
Αυτόγραφο του Βλαχογιάννη

Στην πεσμένη Κολώνα

Τ' ανόστημά σου το τρανό και της χοντρές κοκκάλες
θαράζω, καθώς κοίτασαι ξεπλωταριά μπροστά μου.
Μα είναι μεγάλη φαίνοσαι από της όρθης της Ελλάς,
αγαπεί ουκείνεσσαι, γιατί κανείς πριν πάσχει χάμου
νικητής, σωστό το μέτρο του να δείξω δε μπορεί.

25 Μαΐου 1914

ΓΙΑΝ. ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΓΕΝΙΚΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΙ

Ο ΕΘΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗ

«Είμαι από την Ελλάδα την πλατειά και τη μεγάλη»
Γιάννη Βλαχογιάννη, «Προπόλαια»

ΤΟ ΒΑΘΥ ΡΙΖΩΜΑ ΣΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΕΔΑΦΟΣ

Τό χαρακτηριστικό πού έξεχώριζε τό Βλαχογιάννη και τόν έκανε ιδιότυπη φυσιογνωμία ήταν τό βαθύ ριζώμα της όντότητας του στό έθνικό έδαφος. Όπως ένα θεόρατο δέντρο ριχνοντας βαθειές μέσα στη γή ριζες στέκεται αντιμετωπίζοντας τις τρικυμίες των καιρών, έτσι και του Έπαχτίτη Βλαχογιάννη ή ψυχή άντλώντας δύναμη και πίστη από βαθειά ριζώση ίερούργουσε πάντοτε στον ένα και μοναδικό ίερο της σκοπό. Άνάμεσα στην ξερριζωμένη διανόηση πού δείχνει άλαζονικά για μοναδική άρετή την άπιστία της, ή φυσιογνωμία του έπροβάλλονταν ώσαν ύπόμνηση και πικρός έλεγχος. Κανένας άλλος δέν έδειξε τόση άφοσίωση σε ό,τι έθεώρησε από τις πρώτες ήμέρες της ζωής του ίερο και όσιο. Τους δεσμούς με τη στενή πατρίδα και με τη Σουλιώτικη πατριά τους αισθάνθηκε από τη νηπιακή ήλικία να τόν στερεώνουν στην πατρική γή και στην έθνικήν ιδέα. Τό γεγονός ότι έκρατούσε από φάρα πού είχε χύσει αίμα για να συγκροτηθή τό Έθνος των Έλλήνων σε πολιτική κοινότητα, ήταν ή πρώτη άρχή πού ένοσηματοδοτούσε τη ζωή του όλόκληρη. Γιατί της ζωής του σκοπός δέν έστάθηκε κανένας άλλος, παρά να διατηρήση ζωντανή τη μνήμη των ήρωικών άγώνων της έθνεγερσίας. Η πρόθεσή του ήταν να τους διαιώνιση μέσα στην άθάνατη σφαίρα του πνεύματος και της Μνημοσύνης. Ό ψυχογνώστης ψυχαναλυτής έφαρμόζοντας τη σχηματοποιημένη μεθοδική του θα ήταν έτοιμος να διακηρύξη ότι ό Βλαχογιάννης είναι ό άνικανοποίητος μέσα στους κόσμους του πνεύματος στρατιωτικός, πού «για άναπλήρωση» έστρεψε την πνευματική του δραστηριότητα στη μελέτη των ήρωικών μορφών του Μακρυγιάννη και του Καραϊσκάκη. Μια τέτοια όμως διαπίστωση θα άξιζε να χαρακτηρησθή όλόκληρωτικά άσύστατη.

Όλοι όσοι έγνώρισαν τόν Γιάννη Βλαχογιάννη ήμπορούν να βεβαιώσουν ότι τόν έκοσμούσε μονολιθική άνδρικότητα του ή-

θους και άπαράμιλλη προσωπική άνδρεία. Εύκολο θα του ήταν να φθάση σε άνώτατα στρατιωτικά άξιώματα και να γίνη κι' αυτός στρατηγός έφάμιλλος κατά την προσωπική άνδρεία με τόν άδελφό του τό Γιώργη Βλαχογιάννη. Στα 1909 ό άδελφός του, άξιωματικός τότε διωρισμένος στην καταδίωξη της ληστείας και της φυγοδικίας, είχε κατορθώσει να συλλάβη τό χυδαίο και αίμοχαρή ληστοφυγόδικο Καράμπελα, τραυματίζοντας τον στό χέρι με κυνηγετικό όπλο. Τό κατόρθωμά του αυτό έκαμε να κοσμηθή τό όνομά του στα μάτια του λαού με ήρωική λάμψη. Και για τό Γιάννη Βλαχογιάννη παρόμοια κατορθώματα δέν θα ήταν άνέφικτα. Άλλ' άν δέν έπήρε τό όρόμο πού έφερε στην πολεμική όόξα, αυτό έγινε γιατί από τη νηπιακή του ήλικία τόν έτραβούσαν τά θέλητρα του λόγου : «Άπό νήπιο χείδευα με λαχτάρα τά ιστορικά βιβλία ποδχαν ζωγραφιές των Καπεταναίων και ζήλευα τους άλλους πού μόραγαν να τά διαβάσουν». Με αυτά τά λόγια έξομολογείται ό μεγάλος μας ιστοριογράφος σε μια συνομιλία με τόν Κ. Δημητριάδη πού είναι δημοσιευμένη στον 38ο τόμο της «Νέας Έστίας». Είδε την Έπανάσταση του 1821 μέσα από τις ήρωικές άφηγήσεις της μάμμης και της προμάμμης του Σουλιώτισσας ως γεγονός πού δείχνει την έμφυτη άρετή του Έλληνικού λαού και έβαλε σκοπό της ζωής του να την διαιώνιση μέσα στην άθανασία πού χαρίζει ό ιστορικός λόγος. Γι' αυτόν ή Έπανάσταση είναι δημιουργική πράξη έκπηγάζουσα από πηγές πού άναβλύζουν από τά έγκατα της λαϊκής ψυχής. Άποτελεί την άρχή της πολιτικής ύποστάσεως του Νεοελληνικού Κράτους, την πλαστοουργό άρχή για την όντότητα πού έχει ό καθένας μας ως έλεύθερος άνθρωπος. Η φροντίδα του Βλαχογιάννη είναι να έξασφαλίση τη διαιώνιση της μνήμης του άρχικού αυτού γεγονότος, θεωρημένου από την ήθική και πνευματική του πλευρά. Για τό Βλαχογιάννη ιστορία είναι ή παράδοση ένδόξων γεγονότων μέσα από τά όποια τεκμηριώνεται ή άρετή του Έλληνικού

«Νέα Έστία» — Χριστούγεννα 1948

λαοῦ. Ἡ ματιά του δὴμος ἔμεινε πάντοτε προσηλωμένη στὸ ἀντίκρουσμα ἐκείνης τῆς πρώτης ἀρχῆς καὶ τὸν ἑαυτό του τὸν ἔταξε εὐλαβικὸ φύλακα καὶ συντηρητὴ τῆς ἱστορικῆς παραδόσεως, σὲ ὄση ἔκταση αὐτὴ σχετίζεται καὶ ἐφάπτεται μὲ τὸν Ἐθνικὸν ἀγῶνα. Ἔτσι ἐξηγεῖται γιὰ τὸ Βλαχογιάννη δὲν ἐπροχώρησε στὶς ἱστορικές του ἐρευνες πέρα ἀπὸ τὸ 1864 καὶ δὲν τὸν ἀπασχόλησε ἡ σύγχρονη πραγματικότητα. Ἡ μετεπαναστατικὴ ὑστερόχρονη ἐποχὴ ἦταν κατὰ τὴν ἀντίληψή του κάτι ποῦ ἀπέρρευσε ἀπὸ ἐκείνη τὴν πρώτη ἀρχή. Τὴν ἐπρόσεχε μόνο σὲ ὄσα σημεῖα παρουσιάζει ἐπιβιωματικὴ συντήρηση καὶ γνησίαν ἀνάμνηση. Κυριώτατη τῆς ἱστοριογραφίας του ἐπιδίωξη ἐστάθηκε τὸ νὰ κάμῃ φανερό, κατὰ ποιὸν τρόπο καὶ κατὰ ποιά ἀλληλοδιαδοχὴ καὶ ἀλληλεπίδραση ἱστορικῶν περιστατικῶν ὄντοποιήθηκε μέσα ἀπὸ τὶς δημιουργικὲς δυνάμεις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἢ ἐθνεγεραία. Τὸν καταφλέγει ὁ πόθος νὰ φθάσῃ στὴ θεώρηση τῆς ἀδόλης ἱστορικῆς οὐσίας ἀνόθευτης ἀπὸ κάθε παραποίηση. Ἡ αἴσθησις τῆς ἱστορικῆς γνησιότητος εἶναι κάτι ποῦ ὑψώνει τὸ Βλαχογιάννη σὲ ἀνώτερο ἐπίπεδο ἀπὸ τοὺς συνηθισμένους ἱστοριοδίφες. Αὐτὴ τὸν ἐπροφύλαξε νὰ μὴ παρασυρθῇ ἀπὸ τὶς παραποιημένες, σκόπιμες καὶ ὑστερόβουλες ἀπομιμήσεις τῆς μεγάλης ἐκείνης προσπάθειας σὲ ὁποιοδήποτε πεδίο καὶ σὲ ὁποιαδήποτε μορφή κι' ἂν παρουσιάστηκαν. Τὶς ληστρικές ἐκτροπές τὶς μισοῦσε θανάσιμα καὶ τὶς ἐστιγματίζει πικρά καὶ θὰ ἤμπορούσε νὰ ἦταν αὐτὸς στὴ θέσι τοῦ ἀδελφοῦ του διώκτης καὶ ἐξολοθρευτῆς αὐτοῦ τοῦ μιάσματος. Ὅλα τὰ πολυώνυμα ἀνταρτικὰ κινήματα, ὄσα κατὰ διάφορες ἐποχές θέλησαν νὰ παρουσιάσουν τὸν ἑαυτό τους ὡς ἐπανάληψη τοῦ λαμπροῦ ἀγῶνα τῆς ἐθνεγεραίας, τὰ ἀντιμετώπιζε μὲ ψυχραϊμὴ καὶ πραγματολογικὴ ἀντίκρουση. Στὴν περιοχὴ τῆς ἱστοριογραφίας ἐδείχτηκε ἀμείλικτος ἐλεγκτὴς καὶ πολέμιος κάθε προσπάθειας γιὰ σκοπίμους ἐκ τῶν ὑστέρων ἐξωραϊσμοὺς τῶν πράξεων καὶ τῶν προσώπων. Ἐπίστευε ὅτι στὸ Ἔθνος πρέπει νὰ παρουσιάζεται ὡμὰ καὶ ἀπροκάλυπτα ἢ ἀλήθεια, ὄσο πικρὴ κι' ἂν εἶναι. Μιλοῦσε ἀπὸ μέσα του τὸ πάθος ποῦ ἔχει γιὰ τὴν ἀλήθεια ἢ ἀγνή καὶ ἀδιαστρέβλωτη ψυχὴ τοῦ ἀπλοῦ ἀνθρώπου. Πατριώτης αὐτὸς ἀληθινὸς δὲν ἤμπορούσε νὰ ἀνεχθῇ τὴν ὑποκριτικὴ πατριδολογία καὶ ἐφρονόυσε ὅτι ἡ ἀποκάλυψη τῆς ἱστορικῆς ἀλήθειας θὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀπαρχὴ γιὰ τὸν ἠθικὸ καὶ πολιτικὸ φρονηματισμὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. «Τὸ ἠθικὸ ξέπλυμα τοῦ Ἑλληνικοῦ χαρακτήρα» ἔγραφε στὸν πρόλογο τοῦ βιβλίου του «Κλέφτες τοῦ Μοριά» τυπωμένον στὰ 1935 «ὅπως τὸν παρουσιάζει ἡ πολιτικὴ μας καὶ κοινωνικὴ ζωὴ, πρῶτα καὶ κύρια πρέπει ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ τὴν ἱστορίαν ὄχι τὴν παλιά, μὰ τὴν κοντινὴ, ποῦ εἶναι σὰρκα καὶ αἷμα μας. Διαβάζον-

τας τὴν ἱστορίαν τοῦ τὴν ἀληθινή, θὰ μάθῃ ὁ λαὸς νὰ κρίνῃ καὶ τὰ σύγχρονά του, ποῦ σ' αὐτὰ μέσα ζῆ καὶ βασανίζεται».

Ἡ σταθερὰ πίστις τοῦ Βλαχογιάννη στὴν ἐθνικὴ ἰδέαν ἐκρατήθηκε ἀμείωτη μέσα στοὺς κλυδωνισμοὺς καὶ τὶς περιπέτειες ποῦ ἐπέρασε κατὰ τὶς τελευταῖες δεκαετίες τὸ Ἑλληνικὸ Ἔθνος. Ἡ προτοφανέρωτη στὸν τόπο μας κίνησις τῶν κοινωνιολόγων τῆς πρώτης δεκαετίας τοῦ αἰῶνος μας τὸν εἶχε ἀφήσει, παρ' ὄλη τὴ λάμψη τῆς προοδευτικότητάς της, ἀσυγκίνητο. Στὸ σοσιαλισμὸ τοῦ φίλου του Κ. Χατζοπούλου ἀντέτασσε ὑπερήφανα τὸ δικό του τὸν ἐθνικισμὸ. Σὲ ἀνέκδοτο γράμμα σταλμένο στὸν ἱστοριογράφον μας ἀπὸ τὸ Χατζόπουλο καὶ γραμμένο στὸ Μόναχο στὶς 13-11-1909, ποῦ εἶχε τὴν καλωσύνη ὁ φίλος κ. Ἄγγελος Παπακώστας νὰ θέσῃ μαζί μὲ ἄλλα πολύτιμα στοιχεῖα στὴ διάθεσίν μας, διαβάζομε τὸ ἀκόλουθο ἀπόσπασμα: «Τὸ μοναχὸ ποῦ μᾶς χωρίζει εἶναι οἱ διαφορετικὲς πολιτικὲς ἰδέες. Σὺ εἶσαι ἐθνικιστὴς καὶ ἐγὼ σοσιαλιστὴς. Μὰ ἂν εἶναι ἀλήθεια ἢ κατηγορία ποῦ ἔκαμε τῆς κριτικῆς μου προσπάθειας ὁ Νιρβάνας πῶς εἶναι σοσιαλιστικὴ, ἢ δική σου τέχνη μπορεῖ νᾶχητὰ λιγώτερα παράπονα ἀπὸ κάθε ἄλλο.» Μὲ τὴν ἴδιαν εὐστάθειαν ἀντιμετώπισε καὶ τὸ ἀσυγκράτητο κύμα τοῦ κοινωνιολογισμοῦ ποῦ ἄρχισε νὰ ἀπλώνεται στοὺς διανοουμένους μας ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἐθνικὴ καταστροφή τοῦ 1922. Σὲ δημοσίευμα στὴν ἐφημερίδα «Ἐλεύθερος Λόγος» τῆς 30 Ἰουνίου 1923 μὲ τὴ συνηθισμένη του ὀρμητικότητα ἐκφράζει τὴν ἀγανάκτησίν του ἐναντίον τῶν σοσιαλιστῶν ποιητῶν «ποῦ θέλουν νὰ πνίξουν μιὰ ἀπὸ τὶς μεγάλες Μοῦσες ποῦ ἐνέπνευσαν πρὸ αἰῶνων τὴν τέχνην καὶ τὰ γράμματα, τὴν ΠΑΤΡΙΔΑ». Συνεχίζοντας τὴν πολεμικὴν του προσθέτει στὸ ἴδιο δημοσίευμα: «Ἔτσι στὸ ρόλο τους κι' αὐτοὶ θέλουν νὰ χαλάσουν κι' αὐτὴ τὴ δυστυχισμένη καλύβα, ποῦ πολέμησαν οἱ παποῦδες καὶ πατέρες καὶ ἀδελφοὶ μας ἴσια μὲ τώρα νὰ στήσουν στὸ χῶμα αὐτὸ ποῦ πατοῦμε. Φοβοῦμαι λοιπόν, ὅτι ἂν προχωρήσουν θὰ τὰ βροῦνε σκοῦρα καὶ ἡ φιλολογία θὰ κατεβῇ μὲ πιστόλι καὶ θὰ ἀγωνιστῇ ἀλλοιῶτα... Τὸ δνεῖρο κάθε Ἑλληνα ποιητῆ πρέπει νὰ εἶναι ἡ ΠΑΤΡΙΔΑ ἢ ἙΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ἢ ΖΩΗ ἢ ἙΛΛΗΝΙΚΗ». Γράφοντας στὴν ἐφημερίδα «Πολιτεία» τῆς 13 Σεπτεμβρίου 1926 προσωπικὲς ἀναμνήσεις του ἀπὸ τὸν Ἄλ Παπαδιαμάντη καὶ μιλώντας γιὰ τὴν μετάφρασιν τῶν ἱστορικῶν ἔργων τοῦ Γόρδωνος καὶ τοῦ Φίνλαϊν, ποῦ κατὰ παραγγελίαν του εἶχε ἐτοιμάσει ὁ ἀείμνηστος διηγηματογράφος, ἀναφωνεῖ μὲ ἀγανάκτησιν: «Τώρα τί νὰ κάμω αὐτὰ τὰ χειρόγραφα τοῦ πεθαμένου φίλου μου; Ποιὸς φροντίζει γιὰ ἱστορίαν πιά στὸν τόπο μας; Ἡ Ἑλληνικὴ κοινωνία μὲ τὴν Πολιτεία της μπροστά, τρέχει κατακέφαλα ἄλλους δρόμους σκοτεινοὺς καὶ ὁ Θεὸς ξέρει ποῖο θάνατον τὸ σταμάτημά της.» Ἐν-

δεικτική γιὰ τὴ ρίζωσή του στὸ ἑλληνικὸ ἔδαφος ἦταν καὶ ἡ ἐκτίμησή του γιὰ τὸν Παπαδιαμάντη. Στὸ ἴδιο ἄρθρο δίνει τὸν ἀκόλουθο γενικὸ χαρακτηρισμὸ γιὰ τὸ ἔργο τοῦ ἀγαπημένου του φίλου: «Κατάφερε (ὁ Παπαδιαμάντης) νὰ ἐξευγενίσῃ τὸ νεκρὸ του ὄργανο τὸ γλωσσικὸ καὶ τοῦδωσε ζωὴ καὶ τὸ χρωμάτισε τόσο ψυχικῶς, ὅσο ἦτανε τοῦ ἴδιου συγγραφέα τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ εὐγενικὰ καὶ ἀπολεπτομένη στῆς σοφίας τ' ἀκόμι Ἡ δύναμη αὐτῆ τοῦ Παπαδιαμάντη ὄχι νὰ προσλαβῆται ἀπὸ τῆς γνώσης τὸ ταμείο, ἀλλὰ ν' ἀφαιρῆ, κάνουν τὴν τέχνη του τὴν πιὸ ἐξαιρετικὴν στὰ ἑλληνικὰ γράμματα, τὰ φορτωμένα μὲ τῆς φράγκικης ἢ τῆς ἀρχαίας σοφίας τῆ σαβούρα... Ὁ Παπαδιαμάντης δούλευε γιὰ κοινὸ μέσ' στὸ πλατύτατο πνεῦμα του τὸν κόσμον ποὺ παρατηροῦσε. Τὸν περνοῦσε ἀπὸ τῆς μνήμης καὶ τῆς κρίσης του τὸ θαυμαστὸ μηχανισμὸς κ' ὕστερα τὸν ὑπάγόρευε, νὰ πῶ ἔτσι, στὸν ἑαυτὸ του.»

Ἀνάμεσα στὴν ταραχὴ καὶ τὴ σύγχυση ποὺ ἐσήκωνε τότε ὁ ἄνεμος τοῦ κοινωνιολογισμοῦ ἔμεινε ὁ Βλαχογιάννης ἀκλόνητος, γιὰ τῆς ὀντότητάς του οἱ ρίζες ἦταν βαθειὰ στερεωμένες στὸ πατρικὸ ἔδαφος. Ὅλη ἐκείνη ἡ ὀχλοβοῆ καὶ ἡ τυμπανοκρουσία τὸν ἔκαμε ὄχι μόνον νὰ βυθισθῆ μὲ μεγαλύτερη ἀποκλειστικότητα στὸν κόσμον τῶν μελετῶν του, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιχειρήσῃ θαρραλέα ἐξόρμησι γιὰ τὴν καταπολέμησή της. Παίρνοντας ἐξωτερικὴ ἀφορμὴ τῆς ἐορτῆς τῆς Ἑθνικῆς Ἑκατονταετηρίδας, θέλησε νὰ βοηθήσῃ γιὰ τὴν ἀπολύτρωσι τῆς νεώτερης γενεᾶς ἀπὸ ἐκείνη τὴ σύγχυση, παρουσιάζοντας τῆς μὲ τρόπο ἐκοπτικὸ καὶ ἐπαγωγὸ τὴ λαμπρότητα τῶν ἀγώνων τῆς Ἑθνεγερσίας. Οἱ τρεῖς μοναδικές στὸ εἶδος τους συγγραφές του «Τὰ μεγάλα χρόνια», «Τὰ παλληκάρια τὰ καλά» καὶ ἡ «Ἱστορικὴ ἀνθολογία» τυπωμένες γύρω στὸ 1930, εἶναι βιβλία ποὺ θὰ ζωοποιοῦν μέσα στὴν ψυχὴ κάθε καινούριας νεοελληνικῆς γενεᾶς τὴν λαμπρὴ ἀνάμνησι τῶν ἀγώνων τοῦ 1821. Ὁ Βλαχογιάννης θὰ μείνῃ ὁ ἀγνότερος καὶ σημαντικότερος ἔθνικὸς φρονηματιστῆς τῆς Ἑλληνικῆς Νεολαίας. Τὰ βιβλία ποὺ ἀναφέραμε πρέπει μὲ κρατικὴ φροντίδα νὰ γίνοντι προσιτὰ σὲ ὅλα τὰ παιδιὰ ποὺ μαθητεύουν στὰ σχολεῖα.

Σὲ ὅλη του τὴ ζωὴ ἔμεινε ὁ μεγάλος ἱστοριογράφος πιστὸς στὸ πρῶτο του ξεκίνημα. Δέν ἔχει νὰ παρουσιάσῃ τῆς τόσο διαφημιζόμενες στίς ἡμέρες μας «ἐσωτερικὲς ἀνησυχίες καὶ κρίσεις», «ψυχικὲς ἀναδιπλώσεις καὶ ταλαντεύσεις». Ἡ ἐσωτερικὴ του ἀνάπτυξι εἶναι ὀλοκληρωτικὰ ὀργανικὴ, πλουτισμὸς αὐτοφουὸς ἀρχικῆς καταβολῆς, προχώρησι πρὸς προκαθορισμένη ἀπὸ βεβαιὰ φύτρα γραμμὴ, στερέωσι καὶ ἐνίσχυσι γνησίου καὶ ἀκιβδήλευτου προσωπικοῦ ἦθους. Προχωρεῖ μαζὶ μὲ τὴ ζωὴ, χωρὶς νὰ αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη γιὰ πολιτικὲς

καὶ κοινωνικὲς μεταρρυθμίσεις. Τοῦ ἀρκεῖ ὁ πατροπαράδοτος ρουμελιώτικος φιλελευθερισμὸς καὶ ἐκεῖνο ποὺ τὸν ἐνοχλεῖ ἦταν τὸ ὅτι ὁ σύγχρονος Ἕλληνας δέν εἶναι ὡσάν τῆς ἠρωϊκῆς μορφῆς ποὺ ἐζωοποιοῦσε μὲ τὰ ἱστορικὰ του ἐνθυμήματα. Ἄν εἶχε ἓνα αἷτημα νὰ προβάλλῃ, αὐτὸ ἦταν τὸ αἷτημα τοῦ ἠθικοῦ καθαρμοῦ, τοῦ ἐξαγνισμοῦ τοῦ ἦθους. Ὁ μοναδικὸς του ζῆλος ποὺ ἔδινε νόημα στὴ ζωὴ του ἦταν ἡ προσπάθεια νὰ σώσῃ τῆς ἱστορικῆς πηγῆς καὶ ἡ ζήτησι τῆς ἀλήθειας. Στὰ τελευταῖα του χρόνια ὁ ζῆλος του ἐξελίχθηκε σὲ ἐντονο πάθος ποὺ πολλὲς φορές τὸν παρέσυρε σὲ δριμύτατες καὶ ἀδικες ἐπιθέσεις κατὰ προσώπων. Ἐθεωροῦσε χρέος ὑπέρτατο τὴν ἀποκάλυψι τῆς ἀλήθειας. Εἶχε ἐγκολπωθῆ τὴν ὑπόδειξι ποὺ εἶχε κάμει ὁ Σολωμὸς λέγοντας, ὅτι τὸ ἔθνος πρέπει νὰ θεωρῆ ἔθνικὸ ἐκεῖνο ποὺ εἶναι ἀληθινὸ. Ὅσο ὅμως κι' ἂν ἦταν κάποτε ἀδικες οἱ προσωπικὲς ἐπιθέσεις του, ἡ πρόθεσί του ἔμεινε ἀγνή καὶ ἀδόλη. Εἶχε μέσα του κάτι ἀπὸ τὴ μονομέρεια τοῦ ζηλωτῆ, κάτι ἀπὸ τὴν ἀποκλειστικότητα τοῦ ἀφιερωμένου σὲ θρησκευτικὴ διακονία ἱεροφάντη.

Ἡ ΤΡΙΠΛῆ ΠΗΓῆ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΤΟΥ ΕΜΠΝΕΥΣΕΩΝ

Ἄν ἀναχθοῦμε στίς πρῶτες ἀφετηρίες τῆς ζωῆς καὶ τῶν ἐμπνεύσεών του, θὰ διαπιστώσωμε ἀρμονικὴ καὶ κατὰ κάποιον τρόπο «προδιατεταγμένη» συνεργασία τριῶν ἀρχικῶν καταβολῶν. Ἡ οἰκογένεια καὶ τὸ καταγωγὴ, ἡ ἰδιοτυπία τοῦ τοπίου μέσα στὸ περίγραμμα τοῦ ὁποῖου ἐπῆρε τῆς πρῶτες ἐντυπώσεις, καὶ τὸ φιλολογικὸ περιβάλλον ποὺ ἀργότερα ἐπλαισιώσε τῆς πρῶτες τοῦ νεανικῆς προσπάθειες συναρμολογούνται σὲ θαυμαστὰ ἀρμονισμένη συγκυρία συντελεστών. Ὁ Βλαχογιάννης εὐρέθηκε «πεσμένος», ὅπως λένε οἱ σύγχρονοί μας ὑπαρξιστές, μέσα σὲ ἓνα κόσμον ποὺ ἐζοῦσε μὲ τὸ θρόλον τῶν ἱστορικῶν παραδόσεων. Ὅλη του ἡ ζωὴ ἀνεπτύχθη καὶ ἐκινήθη μέσα στούς ὀρίζοντας ποὺ ἀνοιξαν ἐμπρὸς στὰ μάτια τῆς ψυχῆς του οἱ διηγήσεις ποὺ ἀκουσε ἀπὸ τὸ στόμα τῆς μάμης του καὶ τῆς προμάμης του. Δέν εἶναι καθόλου τυχαῖο ὅτι στὸ πρῶτο φιλολογικὸ του πρωτόλειο ποὺ ἐδημοσίευσε κατὰ τὰ 1892, στὸ διήγημά του «Ξενιτεμὸς» ἡ δεσπόζουσα μορφή εἶναι ἡ κυρούλα του ἡ Σουλιώτισσα Θεῖα - Λάμπρω. «Ἦτανε Σουλιώτισσα ἡ κυρούλα μου ἡ θεῖα Λάμπρω, καθὼς τὴν ἔλεγαν, κ' εἶδε πολλὰ μὲ τὰ μάτια τῆς κ' ἔπαθε πολλὰ». Ἡ ἐνθύμησί της ἔμεινε ἀνεξάλειπτη καὶ ὀδηγητικὴ γιὰ τὴ ζωὴ του. «Εἶναι τόσα χρόνια περασμένα, καὶ κάθουμαι πολλὲς φορές καὶ θυμίζουμαι, τὴν κυρούλα μου τὴ συχωρεμένη. Μοῦ φαίνεται νὰ τὴ βλέπω ἀκόμη μπρὸς στὰ μάτια μου, ὅπως τὴν ἔβλεπα τὸν παλιὸ καιρὸ.» Ἀπὸ

τις Ιστορίες που του διηγήθηκε ή κυρούλα του ή Θειά - Λάμπρω έζωοποιήθηκε μέσα του ή άληθινή και γνήσια αίσθηση της Ιστορικότητας. Με αυτές συνετελέστηκε ή μύση του στη θαυμαστή ένεργεια του Ιστορικού λόγου, που ήμπορεί να ανασταίνει καθει που είναι μακρυνό και περασμένο, εικονίζοντας το όλόσωμο και όλοζώντανο έμπρός στο νου μας. Γιατί το Βλαχογιάννη δέν τόν έφερε στη μελέτη της έθνικής Ιστορίας και στη λογοτεχνία ένας πόθος γνωσιολογικός και έξωτερικός. Για τούς περισσότερους Ιστοριοδίφες ή άσχολία με την Ιστορία έχει γίνει έπάγγελμα. Ένας νέος τελειώνοντας τις γυμνασιακές του σπουδές βλέπει στην άπασχόληση με την Ιστορία μέσο για βιοποριστική έπιστημονική σταδιοδρομία. Στη λογοτεχνία φέρνει σήμερα το νέο συχνά πόθος ματαιόδοξου αυτόδιαφημισμού, ή λαχτάρα του να ίδη τυπωμένο το όνομά του κάτω από έντυπο δημοσίευμα. Ο Βλαχογιάννης όμως έσχετίστηκε, από τότε που έθαμποχάραζε μέσα στο νηπιακό είναι του το λογικό και ή συναίσθηση, με τή ζωντανή Ιστορική ανάμνηση και το ζωντανό Ιστορικό λόγο. Γι' αυτό έμεινε και ό γραπτός του λόγος έμφορημένος από πρωτόγονη ζωτικότητα. Ο λόγος του διασπά τούς κανόνες του χάρτινου έκφραστικού τρόπου και πορεύεται να συναντήσει τή ζωντανή λαλιά, όπως βγαίνει από το στόμα του άφηγητή. "Αν έζούσε σε άλλες εποχές, θά ήταν ό Βλαχογιάννης ό μέγας έπικός άφηγητής που θά είχε να άφηγηθί κατορθώματα ήρώων «που πολλά είδαν και πολλά έπαθαν» ώσαν τόν Όμηρικό Όδυσσέα. Η μοίρα του όμως τόν έρριξε στο στενό περιβάλλον του έπαχτίτικου κάστρου, σε καιρό που ή ήρωϊκή ζωή είχε υποβαθμισθί σε άνάμνηση και άφήγηση. Τόν κόσμο εκείνο τών ένθυμημάτων τόν έζησε από τις πρώτες ήμέρες της ζωής του. Έκει έθεμελιώθηκε ή γνήσια Ιστορική συνείδηση, ή συναίσθηση ότι τά Ιστορούμενα άποτελούν υπόθεση που σχετίζεται με την προσωπική μοίρα του Ιστορητή.

Ο συνηθισμένος Ιστοριοδίφης τυρβάζει περι πάντα. Άσχολείται με την Έλληνική Έπανάσταση, όπως θά ήμπορούσε να άσχοληθί με τή Γαλλική, τήν Άμερικανική και τήν Κινεζική. Είναι υπερήφανος για τήν άντικειμενικότητα και τήν άσυγκίνητη άμεροληψία του. Η έπιδίωξή του είναι να ίκανοποιήσθί κάποια του γνωσιολογική άνάγκη, άν όχι άλλους πρακτικώτερους και πεζότερους σκοπούς. Ο Βλαχογιάννης είναι άλλου τύπου έρευνητής. Έχει τή συναίσθηση ότι ή έρευνά του άφορά τή δική του τή μοίρα, αισθάνεται ιερή συγκίνηση στο άντίκρουσμα τών φαντασμάτων που ανασταίνει και άνακαλεί από τά βάθη της λήθης ή Ιστορική μνήμη. Έμπρός του στέκεται όλοζώντανος ό κόσμος τών Άρματολών της Ρούμελης, τά φερόματά τους, οι Ιπποτικές τους συνή-

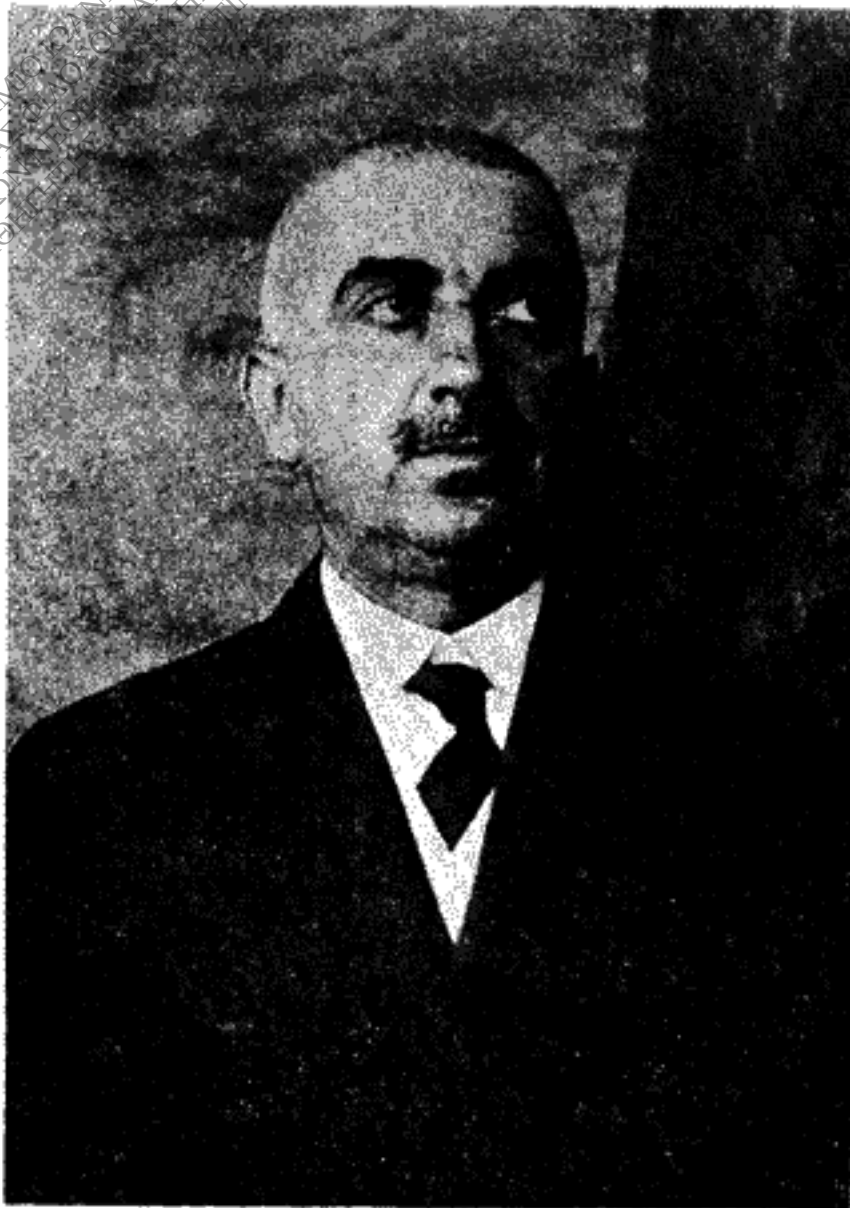
θειες. Γι' αυτό το ύφος της έρευνάς του και της Ιστοριογραφίας του είναι πάντοτε συγκινημένο, γι' αυτό κι' αυτός «παίρνει μέρος», ξεσπά σε δριμύτατες έπικρίσεις, δίνει διέξοδο στη μαχητική του διάθεση. Παλεύει και άγωνίζεται μαζί με τις Ιστορικές σκιές που ανασταίνει με τήν έρευνα και τήν άφήγηση. Άκούει κάποια φωνή να του λέη: «Έδώ πρόκειται για δική σου υπόθεση», «Res tua agitur», «είσαι σού ό ίδιος που κρίνεται από το άμείλικτο και άδέκαστο της Ιστορίας κριτήριο». Μιά τέτια συναίσθηση, όσο κι' άν κάποτε μένει άποκρυμμένη, άποτελεί το έσώτατο κίνητρο κάθε γνήσιας Ιστορικής έρεύνης. Γράφοντας ό Θουκυδίδης το έργο του έμψυχώνεται από τόν «έρωτα της πόλεως», ή σύγκρουση της Άνατολής προς τή Δύση ήταν για τόν Ηρόδοτο υπόθεση που τόν συγκινούσε ως άτομο που άνήκε στο γένος τών Έλλήνων.

Ο Βλαχογιάννης έπέρασε τά πρώτα του χρόνια γύρο στο κάστρο του Έπαχτου, όπου ήταν έγκατεστημένοι οι Σουλιώτες περνώοντας μια ζωή άναμονής. «Πέρασαν από τότε πολλά χρόνια, και χάθηκε το Σούλι και ξανάγινε ή Πατρίδα. Και σαν κατακάθισεν ή λαύρα του πολέμου κι' έσβυσε της τρομάρας ό καπνός, μαζεύτηκαν από δω και από κεί τά σκορπισμένα παλληκάρια του Σουλίου κι' ήρθαν να ζητήσουν καταφύγιο στο ψηλό και τ' άπάτητο κάστρο του Έπαχτου». Περιμένοντας να ξαναπάν στο Σούλι έβλεπαν πώς τά χρόνια τούς έφευγαν με μάταιη άναμονή, πώς τούς έμενε μόνο ή ένδοξη άνάμνηση και τά δάκρυα. Καθώς περνούσε ό καιρός έκανε θαμπά τά περασμένα, άδυνάτιζε τήν έλπίδα και όλους τούς έρριχνε στην άνάμνηση τών περασμένων. Μέσα στον κόσμο εκείνο, ώσαν έπιβίωμα άλλης έποχής, έσερνε τά βήματά της ή θειά - Λάμπραινα ή κυρούλα του, που με τά άφηγήματά της έξυπνούσε μέσα στην ψυχή του τά πρωτοφανέρωτα φτερουγίσματα του λογισμού και τών πρώτων συναισθημάτων τά σκιρτήματα. «Έβγαينه με κόπο στη βίγλα του Φόλιο Κόκα και αγνάτευε πέρα κατά τ' Άσπραλώνι, δξω από το κάστρο, που συνηθίζανε να μαζεύωνται οι Σουλιώτες και να λέν τά βάσανα και τά θυμήματά τους». Μέσα στο διήγημα του Βλαχογιάννη ή κυρούλα του φαντάζει ίδια ή Δόξα, όπως τήν παρέστησε ό Σολωμός, να περιπατή έπάνω στην όλόμαυρη ράχη τών Ψαρών διαμνημονεύοντας, «μελετώντας» όπως λέει ό ποιητής, τά λαμπρά παλληκάρια. Η διάθεση εκείνης της Σουλιώτισσας μετεφυτεύθηκε στην εύκολόπλαστη ψυχή του παιδιού και έφθασε να γίνη αιωνόβιο δέντρο ριζωμένο στους δέλτους της Ιστορίας. Ένας κόσμος όλόκληρος έγερνε στη δύση του και έβυθίζονταν στα ρεύματα της Λήθης. Η θειά Λάμπρω έδοκίμαζε να άντικόψη το φθοροποιό του χρόνου κατρακύλισμα με τόν προφορικό άτεχνο λόγο της. Ο

έγγονός της ό Γιάννης Βλαχογιάννης αντιπαλεύει κρατώντας στα χέρια τό κοντύλι του Ιστοριογράφου και του λογοτέχνη.

Ό σέ θαμπή ανάμνηση ύποβαθμιζόμενος κόσμος του Έπαχτίτικου κάστρου είναι άγκιστρωμένος για τό Βλαχογιάννη μέσα σέ εδρότερη τοπική και χρονική περιοχή. Είναι ένα κομμάτι άπό τό σύνολο που λέγεται Έλληνική πατρίδα και Έλληνικός λαός.

Η ψυχή που του έμιλούσε μέσα άπό τά χείλη της κυρούλας του ήταν ένα κομμάτι άπό τή λαϊκή Έλληνική ψυχή! Προλογίζοντας τήν έκδοση τών « Προπυλαίων » του στα 1908 έγραφε: « Βγαλμένος είμαι άπό τή λαϊκή ψυχή κι' έγώ. Κάθε μου όνειρο πριν πάρη σάρκα πρέπει — ό όπογραμμισμός είναι του Βλαχογιάννη — «νά πιάση ρίζες άπ' τή λαϊκή ψυχή. Πρέπει νά ποτιστή άπό τήν πηγή της. Δέν είμαι ξένος της έγώ. Είμαι άπό τήν Έλλάδα τήν πλατειά και τή μεγάλη». Για τό Βλαχογιάννη οι έννοιες λαϊκή ψυχή και έλληνική ψυχή είναι ταυτόσημες. Αξίζει νά

Ο ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ ΣΤΑ 1912

ο Βλαχογιάννης στους συγγραφείς τους έμφορημένους άπό άγνή και άπειρη άφοσίωση στο λαό. Με τή διαφορά ότι δέν έχώριζε ποτέ τό λαό άπό τήν Έλληνική πατρίδα. Λαός είναι για τό Βλαχογιάννη ό Έλληνικός λαός. Άν θέλαμε, συμμορφωνόμενοι με τή συνήθεια της έποχής, νά χρησιμοποιήσωμε έναν άπό τους καθιερωμένους συμβατικούς δρους, θά έλέγαμε ότι ό Βλαχογιάννης είναι έρμηνευτής του Έλληνικού λαϊκισμού. Γι' αυτόν ήταν άκατανόητος ένας κοινωνιολογικά έννοημέ-

νος λαϊκισμός, που βλέπει τό λαό όχι ως έθνικό σύνολο, αλλά ως κοινωνική τάξη. Όταν ή σοσιαλιστική πτέρυγα του δημοτικισμού άπευδύμωσε τό λαϊκισμό άπό τό Έλληνικό έθνικό του περιεχόμενο, ό Βλαχογιάννης άντετάχθηκε με όλη τή δύναμη της ψυχής του. Έμεινε πιστός στο άρχικό

έθνικό ξεκίνημα του δημοτικισμού. Γνήσιος πάντοτε λαϊκιστής έπίστευε ότι κάθε δημιουργική πράξη πηγάζει άπό τή λαϊκή ψυχή. Γι' αυτό έστάθηκε με άπόλυτη έχθρότητα άπέναντι στη λογία παράδοση, προςκαθετι που δέν είχε άμεση άπό τό λαό καταγωγή. Μια τέχνη που δέ θά είχε για ύπόβαθρό της τή λαϊκή πραγματικότητα ήταν για τό Βλαχογιάννη άνεδαφική. Γι' αυτό πηγή τών λογοτεχνικών του έμπνεύσεων έστάθηκε πάντοτε ή λαϊκή πραγματικότητα, ή ζωή του άπλου λαού. Έχοντας ζήσει κοντά στο λαό είχε αισθανθή τή δροσερότητα της λαϊκής ψυχής, τήν άπλότητα και τήν ελικρίνειά της.

Τή λαογραφική ιδιοτυπία του τόπου της

καταγωγής του τήν είχε ζήσει βαθύτατα. Για τό Βλαχογιάννη ό άρχικός ποιητικός πυρήνας ύπάρχει στη φυσική αντικειμενικότητα. Η αντικειμενική θεώρηση τών φυσικών δεδομένων ήταν ή πρώτη πηγή τών έμπνεύσεων του. Δέν έχει όμως γι' αυτόν ή έννοια του αντικειμενικά δεδομένου τήν άποκλειστικότητα που θά ήθελε νά του προσδώσει ένας μονόπλευρος φυσιοκρατισμός. Δεδομένο αντικειμενικό είναι για τό Βλαχογιάννη έκτός άπό τή φυσική και τήν ψυχολογική πραγματικότητα, άκόμη και τό παραμύθι.

ό θρύλος, ή ιστορική ανάμνηση, τὸ "Έθνος. "Αν ή ματιά του είναι άπολυτρωμένη από τή μονομέρεια τοῦ φυσιοκρατισμοῦ, τοῦτο όφείλεται στην ιδιοτυπία τῆς στενῆς τοῦ πατρίδος ποῦ τοῦ έδωκε τις πρώτες έντυπώσεις. Ο Βλαχογιάννης ζῆ και αίσθάνεται όπως ένας Έπαχτίτης τοῦ λαοῦ. Κάτι ψιθυρίζει μέσα στην ψυχή του τὸ παλιό παραμῦθι. Τὸ λαϊκό έθιμο ζῆ μέσα του ως κανόνας ζωῆς. Όλα τὰ φερσίματα τῆς συμπεριφοράς του πρέπει νά έναρμονίζωνται με τήν πατροπαράδοτη ρήτρα, όπως τήν επέβαλλε ὁ στενός τόπος τῆς ιδιαίτερης κατάγωγῆς του. Τὰ βουνά και τὰ λαγκαθία τοῦ τόπου του Ίσκιωναν πάντα τήν ψυχή του. ΟΙ λαχτάρες και οί έλπίδες τοῦ λαοῦ ἦταν και δικές του. Τὰ λεγόμενα καινούρια ρεύματα, ποῦ τὰ διαλαλοῦσαν πολλοί από τοὺς παλαιούς φίλους του, τὸν άφηναν άσυγκίνητον. Για τὸ Βλαχογιάννη τὸ μεγαλύτερο άθλημα τοῦ λαοῦ ἦταν ἡ Έθνεγεροσία τοῦ Είκοσιένα. Μιά φτωχική καλύβα έθνικῆς έλευθερίας κατάρθεσε νά στήση ὕστερα από ήρωικούς άγώνες αὐτός ὁ λαός. Και ἦταν για τὸν Ιστοριογράφο μας Ιερόσυλο έγκλημα κάθε προσπάθεια ποῦ θά άποτολμοῦσε νά χαλάσει τῆ φτωχική καλύβα. "Έτσι συνταυτίζεται σέ δεσμό άκατάλυτης ένότητας ἡ στενή και πλατειά Έλληνική πατρίδα.

Και ἡ οίκογενειακή καταγωγή και τὸ στενὸ περιβάλλον έστάθηκαν συνθήκες άπόλυτα εὐνοϊκές για τήν ανάπτυξη τοῦ ταλάντου του. "Αλλά κοντά σ' αὐτά έπιβοηθητική έδείχτηκε και ἡ φιλολογική συγκυρία στὸν καιρὸ τοῦ λογοτεχνικοῦ του ξεκινήματος, ποῦ σημειώνεται γύρο στὰ 1892 με τήν έκδοση μικρῆς συλλογῆς διηγημάτων του με τὸν τίτλο «Ίστορίες τοῦ Γιάννου Έπαχτίτη». Ἦταν, όπως έγραφε κρίνοντάς τήν ὁ Παλαμάς, «βιβλιάριον άπλά και φτωχικά τυπωμένον μόλις έξηκοντασέλιδον.»

Λίγα χρόνια προῦτερα φθάνοντας ὁ Βλαχογιάννης στην Πρωτεύουσα είχαν έγγραφῆ στη Φιλολογική Σχολή τοῦ Πανεπιστημίου και για νά έξοικονομη τὰ έξοδα τῆς συντηρήσεως του έκανε ιδιαίτερα μαθήματα και διώρθωνε τὰ τυπογραφικά δοκίμια στην «Έφημερίδα» τοῦ Κορομηλά. Τις δυσκολίες τῆς ζωῆς τις αντιμετώπιζε ὁ νεαρός τότε Έπαχτίτης με δση άγωνιστική διάθεση θά έπαιρνε μέρος σέ μία πολεμική σύγκρουση, αν έξοῦσε στην εποχή τοῦ Είκοσιένα.

Στὸ φιλολογικό στερέωμα γύρο στὰ 1890 τὰ λαμπρότερα ὀνόματα ἦταν ὁ Παλαμάς, ὁ Κρυστάλλης, ὁ Μητσάκης, ὁ Καρκαβίτσας και ὁ Δροσίνης. Νωπή ἦταν άκόμη ἡ έντύπωση ποῦ έκαμε τὸ «Ταξίδι» τοῦ Ψυχάρη τυπωμένο στὰ 1888. Ο Καρκαβίτσας είχε άρχίσει νά γράφει διηγήματα από τὰ 1885 και έστάθηκε κορυφαίος μέσα σέ μία ομάδα συγγραφέων ποῦ ἤθελαν νά δημιουργήσουν τέχνη καθαρά ελληνική, με ελληνικά θέματα και ελληνικούς τύπους. Στὰ 1892 ὁ

Καρκαβίτσας έγραψε τὸν περίφημο πρόλογο ποῦ προέταξε στὰ «Διηγήματά» του και έδήλωνε ὅτι προσχώρουσε στὸ δημοτικισμό. Ἡ μετάσταση τοῦ Καρκαβίτσα στὸ νέο στρατόπεδο έδυνάμωσε τῆ δημοτικιστική κίνηση και καθώρισε ὀριστικώτερα τήν κατεύθυνσή της. Συνηθισμένο είναι νά ὕποτιμοῦμε τήν φιλολογική εργασία εκείνης τῆς γενεᾶς χαρακτηρίζοντάς τήν με τὸν ὕποτιμητικό τίτλο τῆς ήθογραφίας. Οί γενεές ποῦ ἦρθαν ὕστερα διαπιστώνουν με ὕπερηφάνεια ὅτι «έξεπέρασαν» εκείνους τοὺς σκοπούς και έπροχώρησαν σέ άνοικτότερους ὀρίζοντες. Δέν έκριναν όμως, πὼς αξίζει τὸν κόπο νά έξετάσωμε τί ἤθελε και από ποῦ έρχόταν εκείνο τὸ κίνημα. Τὸ θεωροῦμε ως άντανάκλαση στὸ λογοτεχνικό πεδίο τῶν λαογραφικῶν έρευνῶν και δέν δυσκολευόμαστε νά τὸ καταδικάσωμε με τῆ δικαιολογία ὅτι δέν ἦταν αὐθόρμητο. Παρ' ὅλα αὐτά δέν μάς πέφτει καθόλου δύσκολο νά έγκωμιάζωμε έργα ποῦ δέν είναι τίποτε άλλο παρά μεταφορὰ στὸ φιλολογικό πεδίο τῆς τεχνικῆς τοῦ κοινωνιολογικοῦ και ψυχαναλυτικοῦ φροντιστηρίου.

Κανένας δέν ἠμπορεῖ νά άρνηθῆ ὅτι οί λαογραφικές μελέτες έστάθηκαν για τῆ γενεᾶ εκείνη Ισχυρὸ κίνητρο λογοτεχνικῆς δημιουργίας. Θά ἦταν άδικο όμως νά μη ὀμολογήσωμε ὅτι και οί μελέτες ποῦ αναφέραμε έντάσσονται στὸ πλαίσιο γενικώτερης κοσμοθεωρίας. Δέν πρέπει νά λησμονάμε ὅτι μόνο κατά τήν πρώτη δεκαετία τοῦ αἰῶνος μας ἡ Λαογραφία έτακτοποιήθηκε σέ αὐτοτελή έπιστημονική μάθηση. Στὸν προηγούμενο όμως καιρὸ οί σχετικές με τήν οίκοδόμησή της προσπάθειες έστεκαν άκαθόριστες και δέν είχαν δημιουργήσει ανεξάρτητη και δική τους περιοχή. "Αν παρακολουθήσει κανείς τήν πρώτη τους πηγή και προέλευση, θά φθάσει στις άρχές τῆς δεκάτης ένάτης εκατονταετίας και θά ανακαλύψει τήν πρώτη τους αφετηρία μέσα στην περιοχή τοῦ Ρωμαντισμοῦ. Ἡ κεντρική αντίληψη, από τήν ὀποία άφορμῶνται ὅλες οί δευτερεύουσες, ἦταν αὐτή ποῦ έδέχονταν ὡσαν ὕπαρκτῆ μεταφυσική ὄντοτητα τὸ πνεῦμα τοῦ λαοῦ βλέποντας σ' αὐτὸ τήν άρχική πηγή ὀλων ανεξαιρέτως τῶν δημιουργικῶν δυνάμεων. Ξεχωρίζει ὁ Ρωμαντισμός τῶν άρχῶν τῆς δεκάτης ένάτης εκατονταετίας τὸ λαϊκό σύνολο, θεωρώντας το ως ζωντανή ὀργανική ένότητα και ὅλες τις μορφές ζωῆς ὀσες άπορρέουν άπ' αὐτὸ, τις αντιπαρθέτει στις σκόπιμες και κατά σύμβαση έπινοήσεις τοῦ ατόμου ποῦ ξεκόβεται από τῆ λαϊκή ένότητα. Μόνο ὅ,τι πηγάζει κατ' εὐθεϊαν, πιστεύει ὁ ρωμαντικός, από τήν ὀργανικήν ένότητα τοῦ λαϊκοῦ πνεύματος, εκφράζει και έρμηνεύει αὐθεντικά τις θεϊκές δημιουργικές δυνάμεις ποῦ άποτελοῦν τὸν κρυμμένο πυρῆνα τῆς μεταφυσικῆς πραγματικότητας. Γι' αὐτὸ ἡ λαϊκή ποίηση και ἡ λαϊκή ζωῆ έπῆρε για τοὺς ρωμαντικούς α-